

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
„БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ – СКОПЈЕ**

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ**

**ЗБОРНИК ВО ЧЕСТ НА
ПРОФ. Д-Р ЛЈУДМИЛ СПАСОВ
– ПО ПОВОД 70 ГОДИНИ ОД НЕГОВОТО РАЃАЊЕ**

Скопје, 2022

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
„БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ – СКОПЈЕ

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
„КРСТЕ МИСИРКОВ“ – СКОПЈЕ

ЗБОРНИК ВО ЧЕСТ НА ПРОФ. Д-Р ЛЈУДМИЛ СПАСОВ
– ПО ПОВОД 70 ГОДИНИ ОД НЕГОВОТО РАЃАЊЕ

Скопје, 2022

За издавачот

проф. д-р Анета Дучевска, декан
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

проф. д-р Елена Јованова-Грујовска, директорка
Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

Уредник

проф. д-р Искра Пановска-Димкова

Редакциски одбор

проф. д-р Димитар Пандев, претседател
проф. д-р Елена Јованова-Грујовска
проф. д-р Лидија Аризанковска
проф. д-р Борче Арсов, секретар

акад. Марко Јесеншек (Словенија)
акад. Стјепан Дамјановиќ (Хрватска)
проф. д-р Златко Крамариќ (Хрватска)
проф. д-р Јуси Нуорлуото (Шведска)

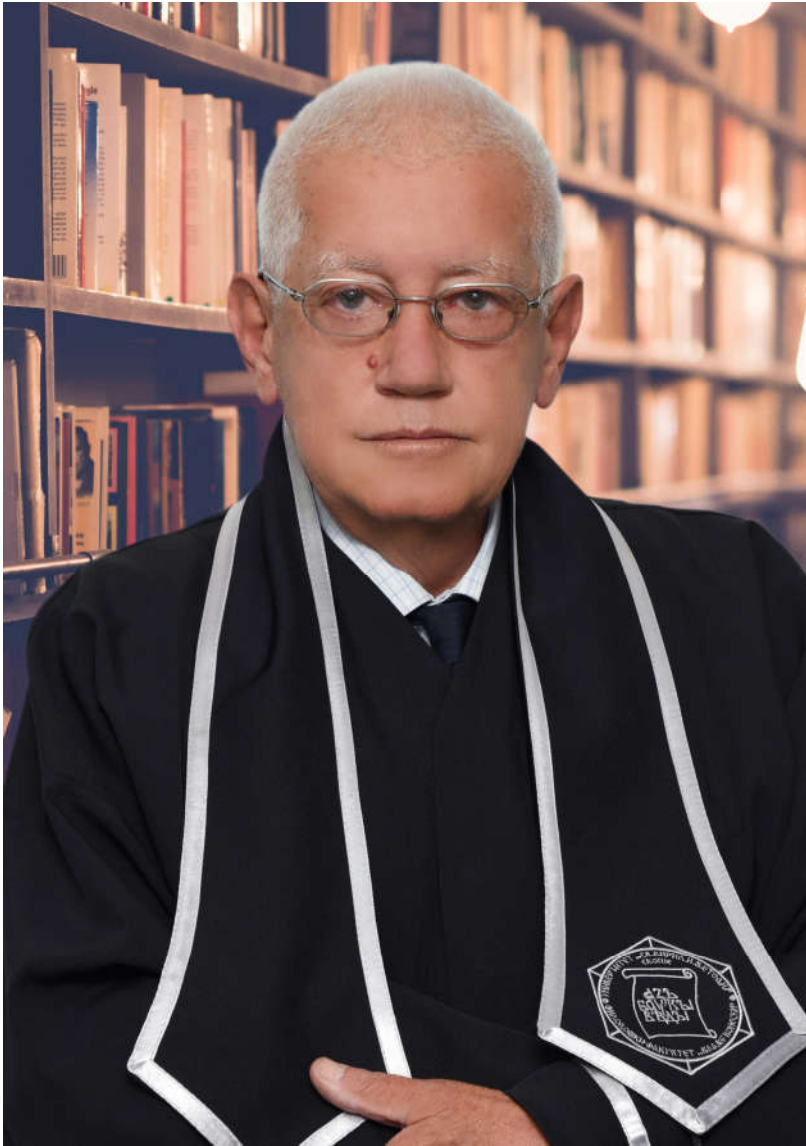
Лектура

проф. д-р Искра Пановска-Димкова
проф. д-р Димитар Пандев
проф. д-р Лидија Аризанковска

Компјутерска обработка
Александар Штерјев

Печати
Мар-Саж

Тираж
100 примероци

Wlad CB

СОДРЖИНА

ЈУБИЛАРОТ ЉУДМИЛ СПАСОВ

Људмил Спасов ПРЕСВРТНИТЕ МИГОВИ ВО КАРИЕРАТА.....	9
Искра Пановска-Димкова ПО ПОВОД 70 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО НА ПРОФ. Д-Р ЉУДМИЛ СПАСОВ.....	13
Елена Јованова-Грујовска МОЈОТ МЕНТОР – ПРОФЕСОР СО МЕЃУНАРОДНО РЕНОМЕ ЗА ПРЕПОЗНАТЛИВОСТА НА ПРОФ. Д-Р ЉУДМИЛ СПАСОВ.....	21
Далибор Јовановски СОРАБОТКАТА СО ПРОФЕСОРОТ ЉУДМИЛ СПАСОВ ЗА ПРАШАЊАТА ОД МАКЕДОНСКОТО И БАЛКАНСКОТО ИСТОРИСКО И ЈАЗИЧНО МИНАТО.....	25
Кица Колбе РАСКАЖУВАЧКАТА ДАРБА НА ЉУДМИЛ СПАСОВ.....	33
Димитар Пандев ОД УСОГЛАСЕНА АЗБУКА ДО ЛИТЕРАТУРЕН ЈАЗИК или: КАКО СТАНА ДЕНОТ НА МАКЕДОНСКАТА АЗБУКА – ДЕН НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	45
Александар Прокопиев АМБИЦИОЗНИОТ КОПЕ.....	49
Вера Стојчевска-Антиќ МОТИВАЦИЈА КОН КНИГАТА Ј.А.С. ОД ЉУДМИЛ СПАСОВ.....	55

Лидија Тантуровска ТОЈ	63
---------------------------------	----

Искра Тасевска Хаџи-Бошкова СОГЛЕДУВАЊАТА ЗА РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ПИСМЕН ЈАЗИК ВО НАУЧНИОТ ОПУС НА ЛЈУДМИЛ СПАСОВ	69
---	----

СОВРЕМЕНОЈАЗИЧНИ ТЕМИ

Лидија Аризанковска НИЗ РИЗНИЦАТА ОД ЗБОРООБРАЗУВАЧКИ ФОРМАНТИ ЗА ОБРАЗУВАЊЕ ИМЕНКИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО ДЕЛ ОД ДОЛГАТА ЈАЗИЧНА ТРАДИЦИЈА	81
--	----

Елизабета Бандиловска ГЛАГОЛСКАТА ПРИДАВКА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ГРАМАТИЧКИ И ЛЕКСИЧКИ ОСОБЕНОСТИ (во знак на благодарност и почит кон личноста и делото на проф. д-р Лјудмил Спасов)	93
--	----

Розанна Бенакџо ЕЩЕ РАЗ ПО ПОВОДУ КОНДИЦИОНАЛА ДЛЯ ВЫРАЖЕНИЯ ИТЕРАТИВНОСТИ В ПРОШЛОМ В СЕРБСКОМ И ХОРВАТСКОМ ЯЗЫКАХ	103
--	-----

Татјана Гочкова-Стојановска ФОНОЛОШКИТЕ НАРУШУВАЊА НА АФАЗИЧНИОТ ВЕРБАЛЕН ИЗРАЗ	115
---	-----

Виолета Јанушева ТРАНЗИТИВИЗАЦИЈАТА НА ИНТРАНЗИТИВНИТЕ ПРЕДИКАТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ НОВИНАРСКИ ДИСКУРС	121
---	-----

Искра Пановска-Димкова УСЛОВНИТЕ РЕЧЕНИЦИ КАКО СТРУКТУРА ЗА ИЗРАЗУВАЊЕ НА ХАБИТУАЛНОСТА ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	135
---	-----

Aleksandra Derganc ALI JE SLOVENSKI <i>ITI</i> VENDARLE BIASPEKTIV?	143
--	-----

Iva Nazalević Čučević, Gjoko Nikolovski	
О <i>NEGO</i> I <i>VEĆ</i> U HRVATSKOME TE NJIHOVIM EKVIVALENTIMA U MAKEDONSKOME.....	151

ИСТОРИСКИ ЈАЗИЧНО-КНИЖЕВНИ ТЕМИ

Борче Арсов	
СПОРЕДБЕН ПРЕГЛЕД НА ПРЕДЛОЗИТЕ ВО ПРЕВОДИТЕ НА НОВИОТ ЗАВЕТ НА СОВРЕМЕН МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК НАПИШАНИ СО ГРЧКО ПИСМО.....	165
Снежана Велковска	
ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИТЕ НАРОДНИ ПЕСНИ.....	181
Михајло Марковиќ, Соња Новотни	
ЗА ПРЕЕМСТВЕНОСТА МЕЃУ ЛЕКСЕМИТЕ <i>КОВЧЕГ</i> , <i>КРСТ</i> , <i>КРАЛ</i> , <i>КРАСОТА</i> И <i>КРОТОСТ</i> (СЛЕПЧЕНСКИ ПАТЕРИК, ОГЛЕДАЛО И РАЗЛИЧНА ПОУЧИТЕЛНА НАСТАВЛЕНИЈА)	187
Зекирја Незири	
ЕДЕН НАСТАН ДВЕ ПЕСНИ	197
Соња Новотни, Михајло Марковиќ	
ЗА ИЗБРАНА ЛЕКСИКА ОД СЛОВЕНСКИ АРЕАЛ ВО СЛОЕШТИЧКИОТ ПАТЕРИК И ВАТАШКИОТ МИНЕЈ	211
Никос Чаусидис	
МИТСКОСИМБОЛИЧКИТЕ ЗНАЧЕЊА НА ЛЕКСЕМИТЕ СО ОСНОВА <i>БИЕ</i> И <i>ЧИНИ</i> ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО ДРУГИТЕ СЛОВЕНСКИ ЈАЗИЦИ	219
Stjepan Damjanović	
GLAGOLJIČNA SASTAVNICA HRVATSKE SREDNJOVJEKOVNE KULTURE.....	241
Jussi Nuorluoto	
ON THE “CONFUSION” OF NASAL VOWELS IN THE LINGUISTIC HISTORY OF MACEDONIAN AND BULGARIAN	257
Alenka Šivic-Dular	
MAKEDONSKI GLAGOL MED BESEDOTVORNIM ARHAIZMOM IN ANALOGNO INOVACIJO	269

ЈАЗИЦИ И ИДЕНТИТЕТИ

Zvonko Kovač

„ПОМАЛКУ ДИФЕРЕНЦИРАНИТЕ“ КУЛТУРИ ВО КОНТЕКСТ
НА СТУДИИТЕ ПО „МАЛА СЛАВИСТИКА“291

Александар Новик

ИДЕНТИЧНОСТ, ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ: МАКЕДОНСКАЯ
СЕРЕБРЯНАЯ ФИЛИГРАНЬ НА РУБЕЖЕ XX–XXI ВЕКОВ305

Борјана Прошев-Оливер

CIRCULUS VITIOSUS НА МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОЈАЗИЧНА
СИТУАЦИЈА – КНИЖЕВНОСТА ВО ЕГЗИЛ327

Александар Љ. Спасов

УСТАВНОПРАВНАТА ПОЛОЖБА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
ВО ЈУГОСЛОВЕНСКАТА ФЕДЕРАЦИЈА И ПРОЦЕСОТ
НА НАЦИОНАЛНА ЕМАНЦИПАЦИЈА НА
МАКЕДОНСКАТА НАЦИЈА.....341

Ана Чупеска

ЈАЗИЧНИОТ (ДЕ)ЕКСКЛУЗИВИЗАМ И МАКЕДОНСКИОТ
МУЛТИКУЛТУРЕН КОНТЕКСТ349

Lada Badurina, Ivo Pranjković

PRAVOPIS U KONTEKSTU – KONTEKST U PRAVOPISU:
O PRIMJERIMA U PRAVOPISIMA HRVATSKOGA I
CRNOGORSKOGA JEZIKA361

Zlatko Kramarić

VJEČNO VRAĆANJE ISTOGA375

Fehari Ramadani

KONTRIBUTI I AUSTRO-HUNGARISË PËR KULTURËN
SHQIPTARE NË VITIN 1912.....393

Библиографија на проф. д-р Људмил Спасов409

Виолета Јанушева
 Универзитет „Св. Климент Охридски“
 Педагошки факултет – Битола
 violetajanuseva@gmail.com

ТРАНЗИТИВИЗАЦИЈАТА НА ИНТРАНЗИТИВНИТЕ ПРЕДИКАТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ НОВИНАРСКИ ДИСКУРС

Пишувањето на овој труд поврзан со долгогодишната и плодна научноистражувачка работа на проф. д-р Љ. Спасов, за мене претставува посебна чест и задоволство, а, секако, и голема одговорност, првенствено, поради фактот што проф. Спасов е познато и признато лингвистичко име не само во Македонија туку и пошироко во регионот и во странство и поради фактот што тој, како мој професор и ментор, со својата исклучително богата научна мисла, во вистинска смисла на зборот, го насочи мојот професионален развој, за што неизмерно сум му благодарна. Се надевам дека овој труд ќе даде слика за особениот придонес на проф. д-р Љ. Спасов во расветлување на категоријата преодност/непреодност на глаголите и на нејзините врски со категоријата аспект во македонскиот јазик и дека ќе ја оправда неговата доверба.

Апстракт: Досегашните истражувања ја поставуваат транзитивизацијата на интранзитивните предикати во балканска перспектива, првенствено, како влијание од ароманскиот јазик и ги нагласуваат македонските југозападни говори, а особено улогата на битолскиот говор во кој речиси и да нема интранзитивни предикати што, воопшто, или барем во едно од своите значења не може да се употребат во преодни контексти.

Поради ограничувачката улога на стандардниот јазик, во однос на транзитивизацијата на интранзитивните предикати, што е резултат на контактот со другите европски јазични средини и израмнувањето со традицијата и со другите словенски јазици, се наметнува потребата од испитување на оваа појава во македонскиот новинарски дискурс, особено поради фактот што тој припаѓа на официјалната комуникација и што треба да ја одразува стандарднојазичната норма. Оттука, направен е корпус од интранзитивни предикати ексцерпирани од Толковниот речник на македонскиот јазик, а примерокот го сочинуваат контекстите (новинарските статии) во кои тие се употребуваат транзитивно што се резултат од пребарувањето на „Гугл“ (Google) според клучен збор, а тој е еден од наведените предикати. Во анализата на материјалот се поаѓа од семантичкото рамниште на исказот, преку описот на селективните ограничувања што предикатите им ги наметнуваат на своите аргументи што, пак, се импликувани од нив.

Истражувачките резултати покажуваат дека процесот на транзитивизација на интранзитивните предикати продолжува и понатаму да се шири меѓу зборуваачите на

македонскиот јазик, па, во голема мера, навлегува дури и во официјалниот македонскиот новинарски дискурс затемнувајќи ја на тој начин уште повеќе границата меѓу транзитивните и интранзитивните предикати. Од истражувањето произлегува и поттикот за натамошно истражување на врската меѓу оваа појава и аспектот.

Клучни зборови: транзитивизација, интранзитивни предикати, македонски новинарски дискурс.

1. Вовед

Познато е дека во однос на прасловенскиот јазик, во текот на својот историски развој, македонскиот стандарден јазик претрпува промени што се согледуваат во семантиката на глаголските предикати, односно во проширувањето на нивната валентност, со што тој отстапува од наследениот систем од прасловенскиот и од другите словенски јазици (Конески 1986; Спасов 1981). Оваа појава длабоко го засега македонскиот глаголски систем, а се однесува на фактот што првобитно непреодни глаголи се употребуваат во преоден контекст, па, оттука, дозволуваат сврзување со предмет и уште се наречени вторично преодни глаголи. Според тоа, транзитивизацијата на интранзитивните предикати претставува македонска посебност и во структурно-формална смисла, односно во градење на простата реченица, сп. *Дејшејо седна > Го седна дејшејо (најрави дејшејо да седне)* и во проширување на аргументската структура на наследените едноаргументски предикати, како и во проширување на нивната семантика. Оттука, се афирмира и се шири еден модел што го поврзува македонскиот стандарден јазик со другите несловенски јазици.

Прифаќањето на семантичкото рамниште во објаснувањето на оваа појава покажува дека кога се проширува валенцијата на интранзитивните глаголски лексеми, во центарот на вниманието се наоѓаат не само глаголската лексема и нејзината валенција туку и предикатот и неговите аргументи, од што произлегува дека категоријата транзитивност/ интранзитивност е лексичко-синтаксичка категорија. Транзитивизацијата се случува на семантичко рамниште, а на синтаксичко рамниште се гледаат резултатите од таа транзитивизација што се случува на семантичко ниво. На пример, исказот *Го оди љолејо* покажува дека во семантиката на *оди* се случува проширување, па освен подметски се забележува и предметски аргумент. Дополнително, транзитивизацијата на интранзитивните предикати покажува дека се развиваат значења, што, според Конески (1987), се потпираат на значењата што ги имаат транзитивните предикати, па се согледува синонимијата со значењата на транзитивните предикати, што, пак, од своја страна, е еден од основните начини за збогатување на јазичниот израз. Значењата што ги развиваат овие предикати во транзитивни контексти може да се и нови фигуративни значења незасведочени во Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања (Јанушева и Спасов 2003; Јанушева 2004), но и во актуелниот Толковен речник на македонскиот јазик (2003–2014).

Општо е познато дека во реченицата конститутивниот член е предикатот што импликува одреден број аргументи, што, во суштина, се

содржини што ги бара предикатот за да ја изрази својата смисла. Оттука, еден од основните начини за определување на транзитивноста претставува описот на селективните ограничувања што предикатите им ги наметнуваат на своите аргументи што, пак, се импликувани од нив ако се има во вид дека исказот ги има следниве семантички компоненти: предикат (надреден предикат), импликувани аргументи (аргументи што надредениот предикат задолжително ги бара) и темпорална, просторна, модална и прагматичка детерминација.

Ако се земе предвид дека од гледна точка на семантичката теорија за глаголскиот вид (Спасов 1995; 1997 а и б) интранзитивните предикати според својот вид припаѓаат на различни видови и конфигурации (моментен и континуативен прост аспект и сложени аспектни видови – конфигурации), со цел подобро да се објасни појавата што е предмет на интерес во овој труд, глаголите се разгледуваат токму во однос на оваа теорија, без да се навлегува во анализата на нивните видски карактеристики.

Семантичката теорија за глаголскиот вид во македонскиот стандарден јазик го сфаќа видот како внатрешна компонента на специфичните поими и како особеност на морфемите што ги означуваат овие поими на формално рамниште, па, според тоа, тој е семантичка категорија што може да се изрази со лексички и граматички морфеми. Централниот поим во оваа теорија е семантемата што се сфаќа како морфема со семантичка функција, без оглед на тоа дали станува збор за коренска морфема, префикс или суфикс. Оттука, интранзитивните предикати се сфаќаат како семантеми.

Од друга страна, истражувањата покажуваат дека стандардниот јазик ја ограничува транзитивизацијата на интранзитивните предикати, првенствено, поради контактот со другите европски јазични средини и поради израмнувањето со традицијата и со другите словенски јазици, а тоа подразбира дека оваа појава е поограничена во официјалната комуникација (Конески 1986; Спасов 1981; Јанушева и Спасов 2003; Јанушева 2004). Оттука, имајќи го на ум, пред сè, ставот на Конески (1987) и Спасов (1981) за затемнување на границата меѓу транзитивните и интранзитивните предикати, се наметнува потребата од испитување на транзитивизацијата на интранзитивните предикати во македонскиот новинарски дискурс, првенствено, поради фактот што тој ги одразува официјалната комуникација и стандарднојазичната норма.

Според тоа, ова квалитативно истражување се однесува на едно истражувачко прашање што се поврзува со појавата на транзитивизацијата на интранзитивните предикати (без *се* во својот состав) во македонскиот новинарски потстил (имајќи ја предвид семантичката теорија за глаголскиот вид во македонскиот стандарден јазик) и се конкретизира преку следниве задачи:

– Да се покажат интранзитивните инхоативни, терминативни и моментни предикати (без *се* во својот состав) во македонскиот јазик што ја прошируваат својата валенција, односно се употребуваат во транзитивизирани контексти во македонскиот новинарски дискурс.

– Да се покажат аргументите во предикатско-аргументската структура на синтаксичко рамниште, од гледна точка на контекстот во македонскиот новинарски дискурс.

– Да се покажат значењата што овие предикати ги развиваат при транзитивизација во македонскиот новинарски дискурс.

Во определувањето на предикатите како инхоативни, терминативни и моментни, се поаѓа од семантичката теорија за видот во македонскиот стандарден јазик (Каролак 1994; Спасов 1997 а и б), според која има само два прости аспекти (вида): моментен и континуативен. Овие два прости вида се комбинираат и создаваат сложени видови, односно сложени видски конфигурации, така што има конфигурации со доминанта момент и конфигурации со доминанта континуум.

Треба да се истакне дека предикатите со *-н*, во традиционалната граматика познати како моментни, означуваат еднократно дејство. Формално, тие му припаѓаат на простиот свршен вид и во нив отсуствува континуативноста. Моментноста се согледува токму во компонентата *се случи* што е употребена во логичките дефиниции на сложените видови (конфигурациите). Сепак, истражувањата (Јанушева 2004) покажуваат дека има предикати со *-н* што во својот состав имаат континуативен корен и моментен суфикс *-н*, а тоа се, всушност, инхоативни и терминативни предикати; предикати со *-н* што во својот состав имаат моментен корен и моментен суфикс *-н*, но кои имаат инхоативно или терминативно значење и предикати со *-н* што означуваат моментно, односно еднократно дејство. Дополнително, во материјалот се забележуваат и предикати со *-ува*, што припаѓаат на некоја сложена конфигурација со доминанта континуум (хабитуална, телична или мултипликативна), но во анализата, оваа поделба, исто така, не се зема предвид.

Научниот придонес на ова истражување може да се согледа во поцелосното расветлување на појавата, во смисла на сè поголемото затемнување на границата меѓу транзитивните и интранзитивните предикати и на навлегувањето на транзитивизирани интранзитивни предикати во новинарскиот дискурс на македонскиот јазик што се однесува на официјалната комуникација. Исто така, во истражувањето треба да се бара поттик за натамошно истражување на врската меѓу категориите транзитивност/интранзитивност и аспект.

2. Поширок истражувачки контекст

Транзитивизацијата на интранзитивните предикати во македонскиот јазик уште многу одамна се поставува во поширокиот балкански контекст, пред сè, како влијание од соседните несловенски јазици, при што се нагласува дека индикативни во оваа смисла се југозападните македонски говори и влијанието на ароманскиот јазик (Конески 1953). Оваа појава, според Конеси, Видоески и Јашар-Настева (1968) се поврзува со образувањето на глаголските придавки и од преодни и од непреодни глаголи, со сум конструкции и со значењето готовност, што најмногу се изразени во југозападните македонски говори, кои,

од своја страна, пак, се центар за балканизмите во македонскиот јазик. Понатаму, како резултат на овие факти, Конески (1986; 1987) оваа појава не ја ограничува на одделни случаи, туку зборува за извесно затемнување на границата меѓу преодните и непреодните глаголи, а Цихун (Цыхун 1981), ја третира како вторична балканска иновација. Истражувајќи ги сите глаголи како лексички единици, во однос на синтаксата, Спасов (1981; 1988) се надоврзува на претходните испитувања на транзитивизацијата на интранзитивните предикати и особено ја нагласува улогата на битолскиот говор покажувајќи дека оваа појава навлегува од разговорниот градски идиом на Битола во писмениот јазик и дека се употребува како стилско средство за градење на прозниот исказ кај некои афирмирани македонски писатели, на пример, кај В. Костов. Јанушева (2004) подлабоко ја објаснува оваа појава во битолскиот говор укажувајќи дека транзитивизацијата на интранзитивните предикати во битолскиот говор оди многу понапред и од битолскиот дијалект на влашкиот јазик и во однос на стандардот и дека иако побудата за оваа појава е дојдена од друг јазик, таа во македонскиот има сопствен развој. Истражувањата на Спасов (1981; 1988), Јанушева и Спасов (2003) и Јанушева (2004) покажуваат дека оваа појава доаѓа до најголем израз токму во битолскиот говор што е еден од говорите што ја претставуваат народната основа на македонскиот стандарден јазик. Понатаму, нивните истражувања укажуваат дека при транзитивизација на интранзитивните предикати, во голема мера, се збогатуваат семите на глаголите, дека се забележува рехиерархизација на аргументите и дека се развиваат голем број нови фигуративни значења непознати во јазикот од каде што е дојдена побудата. Дополнително, и покрај тоа што одделни транзитивизирани предикати се забележуваат во официјалната комуникација, тие го нагласуваат нивниот разговорен карактер. Конечно, тие истакнуваат дека и во Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања (РМЈ 1986) недостигаат информациите, во однос на преодноста/непреодноста на одделни глаголски лексеми и на поголемиот број контексти што ја одразуваат транзитивизацијата на интранзитивните предикати.

3. Методологија

За да се реализира целта на истражувањето, направен е корпус што го сочинуваат 45 едноаргументски глаголски предикати ексцерпирани од Толковниот речник на македонскиот јазик (2003–2014) (без *се* во својот состав), а примерокот се однесува на контекстите (новинарските статии) во кои тие се употребуваат транзитивно, што се резултат на пребарувањето по клучен збор на „Гугл“ (Google), при што клучниот збор е еден од предикатите. Пребарувањето е ограничено на резултатите од пет страници (225 статии), и се однесува на последните пет години. Преодните контексти се запишани така како што се напишани во статијата. Во поделбата на предикатите на инхоативни, терминативни и моментни се поаѓа од семантичката теорија за глаголскиот вид во македонскиот јазик (Каролак 1994; Спасов 1995; 1997 а и б). Во анализата на материјалот, се поаѓа од семантичката анализа преку која се објаснува

структурата. Во анализата, главно, се земаат предвид двата главни аргументи, подметот и предметот.

4. Резултати, анализа и дискусија

Резултатите покажуваат дека голем број првично интранзитивни предикати се јавуваат во транзитивни контексти, при што најголем е бројот на инхоативните, потоа следуваат моментните, а најмал е бројот на терминативните предикати. Во анализираните примери се забележува и присуството на изјаснетата каузација (фактивизацијата), а тоа значи дека во површинската структура на простата реченица е изјаснета причината за дејството.

4.1. Инхоативни предикати

Од инхоативните предикати во транзитивизирани контексти се јавуваат следните:

Греша: Џеват Исени: СДСМ никогаш не го греша вистинскиот избор на лидер (5.11.2021, faktor.mk); Не сте сигурни дали постојано го греша распоредот или едноставно не може добро да се организира (Пероска, 25.7.2017, fakulteti.mk);

Живне: Дијамантот во елемент: Елмас стрела во Москва, го живна Наполи (24.11.2021, sportmedia.mk); Талески со „бомба“ го „здрма“ Фленсбург и го живна Вардар (15.10.2020, ekipa.mk); Полицискиот час ги наполни и живна планинските села (Вучевска, 10.5.2020, alfa.mk); Еуро2020 треба да биде искрата што ќе го живне професионалниот спорт во Македонија (Анастасовски, 28.6.2021, respublica.edu.mk); Фолк-свездата Спасе Силјановски ја живна старата македонска песна “Таму долу Битола” (1.6.2021, vecer.press);

Живнува: Ги топи цистите, го лекува дебелото црево, срцето и го живнува организмот – лек со чувар кука (nmd.mk); Октоберфест го живнува градот со традиционалните носии на Баварците и музиката (8.10.2019, iportal.mk); Магента – бојата што ја живнува есента (30.10.2019, stylist.mk); Краставицата ги живнува очите (9.8.2020, mms.mk);

Клекне: Поскапиот метан ќе го „клекне на колена“ ЈСП, бараат субвенции од Владата (4.1.2022, youtube.com); Живееме во време на една пандемија, светска здравствена криза, со која што инфекцијата ковид-19, успеа да го клекне на колена целиот здравствен систем во светот (2.11.2020, insajder.mk); Каракачанов се заканува: Мислеа дека Меркел ќе нè клекне мене, Захаријева и Борисов, ама се излажаа, сега ќе чекаат долго (9.1.2021, faktor.mk); Владата ја клекна економијата на колена (22.4.2022, sitel.com.mk);

Клекнува: СДС преку покачувањето на даноците ги клекнува на колена економијата и граѓаните (10.11.2017, kanal5.com.mk);

Легне: Каква асистенција на Алиоски, буквално го легна противничкиот играч (22.10.2021, sportm.mk); Редарот не се исплаши и набрзина го легна на под ММА борецот (Поповски, 27.9.2021, sportmanija.mk); Ковидот ја легна Битола во постела (Блажевска, 8.4.2021, nezavisen.mk); Коронавирусот ја легна руската економија (2.4.2020, tatkovina.info); Омикрон ги легна сите: Голем број

новозаболени и починати се регистрирани во светот (Пауновска, 11.2.2022, sloboderecat.mk); Џони ја легна згодната Кензи (4.4.2022, vecer.press);

Легнува: Мајка објавила дека го легнува бебето по полноќ, доби многу критики (4.12.2021, deca.mk); Во следниот момент полицаец го грабнува разбојникот, го легнува на земја и го разоружува (28.1.2022, vecer.mk); ...маж го тргна белиот чаршаф и стана од масата на која персоналот ги легнува телата на покојните. (24.1.2022, mms.mk);

Падне: Црногорец го падна од смеење Ѓоковиќ со виц за Надал и Федерер (23.1.2022, vesti.mk); Заев го падна испитот (27.6.2020, kurir.mk); Професорот Мицкоски го падна на испит Шилегов и неговиот автобуски проект (26.11.2021, skopskoeho.mk); Платформата за онлајн учење го падна првиот тест (28.9.2020, plusinfo.mk); Теа Таировиќ одново разголена на многумина им ја „падна вилицата до колена“ (5.3.2022, vistina.com.mk); Ноне ја накити елката и ги падна од смеење фановите (12.12.2022, reporter.mk); Коронакризата лани ги падна приходите на нафтените компании (17.6.2021, mkd.mk);

Пламне: Маја Беровиќ „го пламна“ Инстаграм во тесен латекс фустан (3.12.2020, iportal.mk); Лила ги пламна фановите (10.5.2020, info.mk);

Пламнува: Четката се движи сигурно низ целото „платно“, ги заруменува образите, го бои погледот и ги пламнува усните. (13.11.2018, makmoda.com);

Седне: Путин и Шолц го седна на долгата тркалезна маса (15.2.2022, lokalno.mk); Тухел го седна Лукаку на клупа... (22.2.2022, sport1.mk); Ердоган го покани Заев на форумот во Анталија и го седна во прв ред со најголемите светски лидери... (11.3.2022, narodenglas.com); Ѓоко Јовиќ во Америка, го седна ова девојче до себе... (7.4.2022, info7.news); Понудата на Маск од 43 милијарди долари ги седна претставниците на „Твитер“ на преговарачка маса (25.4.2022, novamakedonija.com.mk); Британија има нова забава: Сопругата на Руни ја седна на обвинителна клупа сопругата на Варди (12.5.2022, vecer.mk); Долгата маса на која Путин ги седна светските лидери е дело на мала фирма од Италија (16.2.2022, smart.sdk.mk);

Седнува: На снимката се гледа како таа го удира детето, го влече по подот и насилно го седнува на столче (22.11.2019, deca.mk); Пописот ги седнува на маса државниот врв, Симовски и градоначалниците (29.1.2021, kurir.mk); Мајката ги седнува во столче за хранење и ги учи да користат виљушка, лажица... (Чочкова, Маркоски, 10.11.2021, prikazna.mk);

Слегува: Превозот ги слегува патниците на најблиската локација до сместувањето каде може да се паркира автобус (makedonijasooabrakaj.com);

Стане: Елена Наумова го стана жирито на нозе! (5.12.2017, vistina.com.mk); Ана Дурловски ја стана публиката на нозе (24.3.2019, markukule.mk);

Станува: Чорбата на Хипократ е стара 2500 години, болните ги станува од кревет (8.1.2020, arhiva.infomax.mk).

4.2. Терминативни предикати

Во транзитивизирани контексти се јавуваат следниве терминативни предикати:

Умре: Фрчковски: Милошоски е човекот што го умре кичевскиот судија со лажна лустрација (7.3.2022, centar.mk); Екипата на Џони од Врачар сакала со цијанид да го умре Вукотиќ (7.4.2021, republika.mk); Вода полна со хемикалии ги умре јапонските преши на „Максим Горки“ (15.11.2019, skorjeinfo.mk);

Умира: Џеф Безос ќе ја умира смртта (24.1.2022, off.net.mk).

4.3. Моментни предикати

Следните предикати со *-н* што означуваат моментно дејство се забележуваат во преодни контексти:

Боцне: Мурињо пак го боцна Тотенхем (4.5.2022, makfax.com.mk); Српскиот пејач беше на чекор до смртта, откако пеејќи во живо среде емисија во уста му влета пчела и го боцна во грлото! Рангник ги „боцна“ навивачите на Ливерпул (Гиевски, 19.4.2022, sportmanija.mk); Тимот од Франкфурт знаел во претходните години сериозно да го боцне најмоќниот германски тим, знаел да му даде и пет гола... (Упале, 3.10.2021, gol.mk);

Боцнува: Во верзијата на Дизни една принцеза си го боцнува прстот на вретено и спие 100 години пред да ја разбуди принцот со неговиот бакнеж (24.3.2014, off.net.mk); Со своето осило, преку врат ѝ доаѓа до мозокот, таму ја боцнува во две прецизни локации и ѝ испушта една хемикалија (3.10.2018, off.net.mk);

Дувне: Ливчето од градежната инспекција, заглавено меѓу две тули за да не го дувне ветерот, е единствениот податок (24.11.2021, veser.mk); Некои ученици вртат песок низ прстите додека свират ксилофон, додека други клечат над своите работни тетратки за да спречат ветрот да им ја дувне хартијата. (Гроздановски, 14.4.2021, fakulteti.mk); Неговата ќеркичка Јана му помогна да ги дувне свеќите на тортата (С. К., 12.2.2022, slobodenpecat.mk); Хана и Дарен ѝ помогнаа на баба Брана да ги дувне свеќите! (Р. М., 8.3.2022, espresso.mk);

Дувнува: Dirty е повеќеслојна мешавина на нане, естрагон и темјан кој те дувнува како здив свеж воздух (lush.com.mk); Потоа јајцето се мие, повторно се дувнува во него за да истечи водата... (moirecepti.mk);

Лизне: Реставраторка од Ермитаж во фустан на Романови пронајде бонбона стара 100 години - и ја лизна! (17.12.2021, mk.rbth.com);

Лизнува: Потоа, таа го лизнува прстот за да сврти страница од своите забелешки (11.3.2021, studenti.mk);

Мрдне: Мислев дека е само играчка, но пингвинот ја мрдна главата. Сфатив дека е вистинско животно (З., В., 12.11.2021, kajgana.com); Џон Рајс ги мрдна мустаќите и следувахе првата љубовна сцена во историјата на кинематографијата. (4.2.2022, veser.mk); Чави Пасквал, кој на еден начин ги мрдна работите од мртва точка (29.10.2021, gol.mk);

Мрднува: Мајсторот прво размислува и после го мрднува потегот (Димитров, 21.11.2016, arhiva.infomax.mk); ... 20-от амандман на американскиот Устав, изгласан во 1933, кој го мрднува датумот на претседателската заклетва

од тогашниот 4 март на сега стандардниот јануарски термин (4.3.2021, off.net.mk);

Плукне: Кристијано Роналдо го плукна својот соиграч (13.2.2022, sportmedia.mk);

Плукнува: Младо лице му приоѓа на новинар, го нарекува „предавник“ и го плукнува (Ш. Б., 3.3.2017, radiomof.mk);

Пукне: Фолкерот Ѓоко го пукна балонот – четврто па машко (18.5.2021, republika.mk);

Пукнува: Медитеранот се претвори во масовна гробница на мигрантите. Ги повикувам европските земји на одговорност и хуманост (човечност) и Грција, која чамците на мигрантите ги турка (насилно враќа) назад кон Турција, ги остава гладни мигрантите, ги пукнува и потопува чамците на мигрантите (28.11.2021, trt.net.t);

Тресне: Арсенал го тресна Челси во лондонското дерби (20.4.2022, makfax.com.mk); Бјелица го тресна на земја, па му продаде и баскет финта на Леброн (20.10.2021, derbi.mk); Вистината го тресна од земја (21.7.2021, hitportal.com.mk); Ја крена во воздух и ја тресна од земја: Српски политичар скрши гласачка кутија (16.1.2022, plusinfo.mk); Даниловски: Пандемијата ни ја тресна в очи вистината, граѓани веруваат повеќе во теории на заговор отколку на науката (13.3.2022, lokalno.mk); Црна Гора ја тресна Хрватска (Андов, 20.1.2022, 24rakomet.mk);

Треснува: Секој си го гледа својот интерес, но не ја треснува вратата за разговори (23.8.2021, faktor.mk);

Чкртне: Сантош го чкртна Далот, не го стави да игра (29.3.2022, sport1.mk); Галетановски на Фејсбук објави статус со кој ги повикува гласачите на една партија да го чкртнат „Северна“ на гласачкото ливче. (13.7.2020, plusinfo.mk); Активисти на СДСМ бараат од гласачите на ВМРО-ДПМНЕ да го чкртнат „Северна“ на гласачкото ливче (12.7.2020, lider.com.mk);

Чукне: Го чукна свончето и замина здрава од детската клиника (Б. А., 31.1.2022, faktor.mk); Фереира два пати го чукна Вердум по рамото, но судијата не го виде. 7.5.2021, ipon.mk).

Штрекне: Се плашам дека младите генерации воопшто не ме познаваат, беше реченицата што најмногу ме штрекна, кога вчера го читав она необјавено интервју со великанот Зафир Хаџиманов (28.3.2021, text.mk);

Штрекнува: Дури и кога сè ти е погодено, срцето малку ќе те штрекнува – нема да биде мирно бидејќи ти недостигаат (26.12.2021, batali.net).

Од добиените резултати се гледа дека дури 45 интранзитивни инхоативни, терминативни и едноаргументски предикати со *-н* (без *се* во својот состав) во македонскиот новинарски дискурс ја прошируваат својата валенција и почнуваат да се употребуваат во преодни контексти. Според семантичката теорија за глаголскиот вид во македонскиот јазик, анализираните предикати припаѓаат на простиот неkontинуативен вид и на сложените видски конфигурации со доминанта момент (инхоативната и терминативната) и со доминанта континуум (хабитуалната, теличната и мултипликативната), па,

оттука јасна е насоката на идните истражувања што треба да се фокусираат на релацијата на транзитивните/нетранзитивните предикати и категоријата аспект, од гледна точка на семантичката теорија за глаголскиот вид.

4.4. Предикатско-аргументска структура

Во однос на предикатско-аргументската структура, може да се забележи дека примерите ја покажуваат транзитивизираната (трансформираната) аргументска структура, односно употребата во преоден контекст. Примерите покажуваат дека аргументите добиваат различна вредност, во однос на основната структура, а тоа значи дека тие се хиерархизираат. Најчесто, аргументот во улога на предлошки објект се промовира, што значи тој авансира (се поместува понапред) и добива нова улога, односно го зазема местото на субјект или на директен предмет во реченицата. Исто така, при транзитивизацијата, и различните факултативни определби (просторни, временски, количествени, начински) на глаголскиот предикат може да авансираат и да добијат улога на предлошки предмет или директен предмет. На овој начин, предикатите во горните примери стануваат двоаргументски или дури и триаргументски. Интересно е што, најверојатно, поради влијанието на стандарднојазичната норма, во сите резултати аргументите редовно се појавуваат на површинското рамниште, за разлика од битолскиот говор во кој говорната ситуација е релевантна за контекстот (Спасов 1981; Јанушева и Спасов 2003; Јанушева 2004). На пример, во трансформираната структура *Крисџијано Роналдо го џлукна својоџ соиџрач* (13.2.2022, sportmedia.mk), основната структура е *Крисџијано Роналдо џлука џо својоџ соиџрач*. Од основната и трансформираната структура јасно е дека предлошкиот аргумент во основната структура авансира, односно добива функција на директен објект во реченицата.

4.5. Развивање на нови фигуративни значења

Ако се анализираат примерите во однос на значењето, се гледа дека дел од нив во трансформираната структура го задржуваат значењето што го имаат во основната структура, но дел од нив развиваат нови фигуративни значења. На пример, во исказот од т. 4.4., јасно е дека и во основната и во трансформираната структура, значењето на глаголот останува исто: *исфрла џлунка од усџаџа*. Но во трансформираната структура *Владаџа ја клекна економијаџа на колена* (22.4.2022, sitel.com.mk), покрај тоа што се забележува авансирање на предлошкиот објект до функција на директен објект, се развива и ново фигуративно значење што не е регистрирано во Толковниот речник на македонскиот јазик: *џредизвика некоџ/неџиџо да џроџадне*. Имајќи предвид дека и во Толковниот речник недостигаат информации за преодноста/непреодноста на одделни глаголски лексеми и поголем број контексти во кои некои првобитно непреодни предикати почнуваат да се употребуваат во преодни контексти, очигледно е дека во идното издание на Речникот тие треба да се вклучат, првенствено, зашто истражувањето покажува дека оваа појава не се

ограничува само на разговорниот јазик, туку почнува да навлегува и во официјалните стилови на македонскиот стандарден јазик.

5. Заклучок

Споредбата на овие резултати со транзитивизацијата на првобитно непреодните глаголи во македонските новинарски статии пред дваесетина години укажува на зголемен степен на нивна употреба, што значи дека ограничувачката улога на стандарднојазичната норма е сè уште присутна, но, од друга страна, добиените резултати се силен показател за тоа дека оваа појава полека, но сигурно наоѓа свое место и во официјалната комуникација што е претставена преку новинарскиот потстил на стандардниот македонски јазик. Припадноста на анализираните транзитивизирани глаголски предикати кон простиот и кон сложенитиот вид (аспект) е силен поттик за натамошно испитување на заемната врска на оваа појава и семантичката теорија за глаголскиот вид во македонскиот стандарден јазик.

Summary

Up to now, the studies locate the transitivity of the intransitive predicates in the Balkan perspective, primarily, due to the impact of the Aromanian language and stress the Macedonian southwest dialects and especially the role of the Bitola dialect because in this dialect there are almost no intransitive predicates which, in general, or in one of their meanings cannot be used in transitive context.

Considering the limiting role of the Macedonian standard language in relation to the transitivity of the intransitive predicates, owing this to the contact with other European language environments and to the leveling with the tradition and other Slavic languages, there is a need to examine this phenomenon in the Macedonian journalistic discourse, especially because of the fact that it reflects the official communication and should reflect the standard language norm. Thus, a corpus of many intransitive predicates excerpted from the *Tolkoven rechnik na makedonskiot jazik* (Macedonian language monolingual dictionary) is made and the contexts (journalistic articles) in which they are used transitively are a result of searching on Google, according to key word, which is, in fact, one of the intransitive predicates. The analysis comprises the semantic level of the proposition, through the description of the selective limitations which predicates impose to their arguments, which, are implied by them.

The research results indicate that the process of the transitivity of the intransitive predicates continues to spread among the Macedonian language speakers and that, in large extent, enters the official Macedonian journalistic discourse, thus further diminishing the line between the transitive and the intransitive predicates. At the same time, the results suggest further research of the connection between this phenomenon and the verb aspect.

Користена литература

- Јанушева Виолета, Спасов Људмил. 2003. „За некои поинтересни случаи на проширувањето на валентноста на едноаргументските предикати во македонскиот јазик (врз примери од Битола и Битолско)“. *29 научна конференција на 35 меѓународен семинар за МЛК*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
- Јанушева Виолета. 2004. *Проширувањето на валентноста на нејрефиксираниите едноаргументски глаголки предикати во македонскиот јазик, во зборови на Битола и Битолско*. Скопје: Филолошки факултет „Б. Конески“. Необјавен магистерски труд.
- Карољак Станислав. 1995. „Понятийная и видовая структура глагола“. *Семантика и структура славјанского вида 1* (93–112). Kraków: Wydawnictwo naukowe WSP.
- Карољак Станислав. 1997. „Вид глагольной семантеми и видовая деривация“. *Семантика и структура славјанского вида 2* (97–110). Kraków: Wydawnictwo naukowe WSP.
- Конески Блаже. 1953. „За преодноста и непреодноста на глаголите во нашиот јазик“. *Македонски јазик IV*, 8, Скопје, 169–173.
- Конески Блаже, Видоески Божидар, Јашар-Настева Оливера. 1968. „Distribution des balkanismes en macedonien“. *Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques et Sud-Est Européennes*. Sofia: Académie Bulgare des Sciences, 517–546.
- Конески Блаже. 1986. *Историја на македонскиот јазик*. Скопје: Култура.
- Конески Блаже. 1987. *Граматика на македонскиот литературен јазик*, дел I и II. Скопје: Култура.
- Минова-Ѓуркова Лилјана. 1994. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Радинг.
- Спасов Људмил. 1981. *Преодноста на глаголите во македонскиот јазик*. Скопје: Филолошки факултет. Необјавена докторска дисертација.
- Спасов Људмил. 1982. *Поглед во јазикот*. Скопје: Современост.
- Спасов Људмил. 1988. „Категоријата преодност во југозападните македонски говори“. *Јазичните појави во Битола и Битолско денеска и во минатото*. Скопје: МАНУ, 136–141.
- Спасов Људмил. 1997а. „Дефинициите на видските (аспектните) конфигурации во македонскиот јазик“. *Предавања на 29 меѓународен семинар за МЛК*, 31–36.
- Спасов Људмил. 1997б. „Од резултатите на истражувачкиот проект за глаголкиот вид во македонскиот јазик“. *Прилози на МАНУ*, 22, 1–2, 31–36.